Suoma Sámi Nuorat ry:n lausunto talousvaliokunnalle

HE 100/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Suoma Sámi Nuorat ry eli Suomen Saamelaisnuoret tai SSN on vuonna 1991 perustettu saamelaisnuorten edunvalvontajärjestö. Yhdistyksen varsinaiset jäsenet ovat 13-29-vuotiaita saamelaisia nuoria joka puolelta Suomea.

SSN:llä on pitkä ja näkyvä historia saamelaiskäräjälakiuudistuksen kanssa. Järjestö on alusta lähtien kannattanut nykyisen, ihmisoikeuksia rikkovan saamelaiskäräjälain uudistamista saamelaisten oikeuksia noudattavaksi ja ihmisoikeusrikkomukset korjaavaksi laiksi. SSN on jokaisella uudistusyrityksellä lausunut uudistamisen puolesta, minkä lisäksi olemme julkisesti moneen kertaan peräänkuuluttaneet lain uudistamista. Vuonna 2015 järjestö osoitti mieltään lakiuudistuksen epäonnistuttua ensimmäisen kerran (ja ILO169-sopimuksen ratifioinnin epäonnistumisen johdosta). Sipilän hallituksen aikaan SSN niin ikään lausui lakiuudistuksen puolesta, ja Rinteen/Marinin hallituskaudella seurasimme ja otimme kantaa uudistustyöhön tiiviisti. Marraskuussa 2022 järjestömme osoitti mieltään lakiuudistuksen puolesta eduskuntatalon portailla. Lain kaaduttua vuonna 2023, järjestimme uuden mielenosoituksen, johon osallistui myös saamelaisia muista pohjoismaista peräänkuuluttamaan oikeuksiemme toteutumista ja pohjoismaisat yhtenäisyyttä asiassa.

Kuten aiemminkin, alleviivaamme, että saamelaiskäräjälain uudistaminen saamelaisten oikeuksia noudattavaksi laiksi on yksi saamelaisyhteisön tulevaisuuden kannalta tärkeimpiä asioita. Lakiuudistuksella on erityinen merkitys juuri saamelaisnuorille. SSN:n koko jäsenistö on sen ikäistä, että olemme eläneet koko elämämme nykyisen, oikeuksiamme rikkovan lainsäädännön kanssa. Ikäluokkamme kokee nyt neljättä hallituskautta repivää, saamelaisvihamielistä poliittista debattia samaan aikaan, kun olemme yrittäneet kaikkemme pitääksemme saamelaisnuorten tulevaisuudenuskoa yllä. Lakiuudistuksen merkitystä saamelaisnuorten luottamukselle paitsi saamelaiskäräjien tulevaisuuteen demokraattisena instituutiona, myös paikkaamme Suomen valtiossa ei voi tarpeeksi korostaa.

SSN suhtautuu kokonaisuudessaan positiivisesti lakiesitykseen. Olemme aiemmin antaneet kritiikkiä lakiuudistuksen kunnianhimon puutteesta ja siitä, että lakiesitys ei tule vastaamaan keskeisiin tarpeisiin saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumisesta kuten oikeuksiemme mukaista olisi. Alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen mukaan saamelaisille kuuluisi esimerkiksi nykyistä merkittävästi laajemmat hallintaoikeudet saamelaisten maihin ja vesiin, eikä Suomessa ole toistaiseksi ollut näkyvillä kuin lähinnä vastustusta sellaiselle lakihankkeelle, joka tätä oikeutta merkittävällä tavalla toteuttaisi. Lakiuudistuksessa on kuitenkin aivan äärimmäisen tärkeitä muutoksia, joilla olisi merkittävä vaikutus saamelaisnuorille, ja kokonaisuudessaan katsomme esityksen olevan paras mahdollinen kompromissi, johon tässä poliittisessa tilanteessa voidaan päästä.

SSN tukee erityisesti seuraavia asioita:

Äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa

Järjestömme historiassa tuskin löytyy yhtäkään yksittäistä asiaa, johon olisimme ottaneet useammin kantaa, kuin tämän saamelaiskäräjälain 3§ korjaamiseen ihmisoikeuksiamme noudattavaksi. Saamelaisten itsemääräämis- ja itsemäärittelyoikeuden kannalta ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin nyt pöydällä oleva esitys. Laki on korjattava muotoon, jossa laki määrittelee äänioikeutta, ei ihmisen saamelaisuutta. Laki on korjattava muotoon, joka vastaa saamelaisyhteisön omaa, meidän valitsemaamme tapaa tunnistaa ja tunnustaa omat jäsenemme omiksemme. Laki on korjattava muotoon, joka vastaa rajat ylittävää saamelaisyhteisöä ja asettaa kansamme keskenämme yhdenvertaiseen asemaan.

SSN katsoo, että ehdotettu laajennettu määritelmä äänioikeudesta myös hyödyttäisi saamelaisia nuoria. Nuoret sukupolvemme eivät usein ole samanlaisista kulttuurillisista lähtökohdista, ja saamelaisnuorten yhteydet saamelaiseen yhteisöön ovat moninaisia. On kielenmenettäjiä, kielen takaisin ottaneita, kieltä lapsuudesta asti puhuneita. On vahvoja siteitä, katkenneita siteitä, hauraita siteitä. On kulttuurissa elämistä ja sen takaisin ottamista. Laajennettu määritelmä äänioikeuteen tuo loputkin, kulttuurien rajapinnassa elävät saamelaisnuoret äänioikeutetuiksi jäseniksi yhteisöömme ja luo vankempaa perustaa saamelaisnuorten yhteiskuntavaikuttamiselle.

Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

Jos äänioikeutetun määritelmä on ollut järjestömme suurin yksittäinen kannanotto, saamelaiskäräjälain 9§ lienee samalla listalla sijalla kaksi. Vaikka muutos ei vielä vastaakaan YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen asettamaa tasoa, SSN:llä on kaksi järjestömme kannalta keskeistä syytä vaatia 9§ vahvistamista:

1. Ilmastokriisi ja luontokato

   Tulevina vuosina saamelaisalueen ilmasto tulee muuttumaan huimaa vauhtia, minkä vaikutukset saamelaisyhteisöön tulevat olemaan arvaamattomat. Saamelaisten omien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen omiin asioihimme on aivan olennaista sen kannalta, miten hyvin yhteisö pystyy jo lähitulevaisuudessa varautumaan muuttuvaan arktikseen ja millä tavoin Suomi ja saamelaisyhteisö pystyvät ilmastokriisiä ja luontokatoa arktisella alueella torjumaan.

2. Nuorten usko demokratiaan ja yhteiskuntavaikuttamiseen

Saamelaisnuorista yli 70% asuu joko täysin tai osa-aikaisesti saamelaisalueen ulkopuolella. Kuitenkin on selvää, että saamelaisilla nuorilla on halua ja motivaatiota joko pysyä saamelaisalueella tai muuttaa takaisin saamelaisalueelle. Saamelaiset nuoret ovat sitoutuneita jatkamaan ikiaikaisia perinteitämme ja jatkamaan perinteisiä elinkeinoja. Muuttuvassa ilmastossa ja lisääntyvässä maankäyttöpaineessa nuorten tulevaisuudenusko on kuitenkin jo pitkään ollut koetuksella sen tähden, että ei olla koettu saamelaisten omalla äänellä olevan mitään merkitystä saamelaisia itseään koskevissa asioissa. Vahvistamalla yhdeksättä pykälää annettaisiin saamelaisnuorten kannalta elintärkeä signaalivaikutus, että saamelaisella äänellä meitä koskeviin asioihin on merkitystä ja että sitä kuullaan ja kuunnellaan. Vain vahvistamalla neuvotteluvelvoitetta voidaan antaa konkreettista näyttöä siitä, että saamelaisten oikeuksia omiin asioihimme todella halutaan hyvässä tahdossa vahvistaa myös tekojen tasolla, eikä vain sanojen. Emme voi tarpeeksi korostaa, miten tärkeää nuorille on saada vahvistusta siitä, että saamelaisalueella kannattaa vastedeskin asua, elää ja tulevaisuuttaan rakentaa. Saamelaisnuoret tarvitsevat ja ansaitsevat sellaisen poliittisen edustusjärjestelmän, jolla voidaan aidosti kokea olevan merkitystä.

Äänestyksen helpottaminen

Nykyisen lain auttamattoman vanhentunut äänestysjärjestelmä on saamelaisen demokratian murheenkryyni. Äänestäminen on koettu kautta saamelaisyhteisön hankalaksi, vaikeaselkoiseksi ja kalliiksi. Saamelaisnuorille tilanne näyttäytyy kahta kauheampana, kun nyt täysi-ikäistyvä ja ensimmäistä kertaa äänestävä sukupolvi on hädin tuskin edes elänyt aikaa, kun postiäänestys on tuntunut edes etäisesti järkevältä suhteutettuna saamelaisalueen kuntien infrastruktuuriin. Kaikki mahdolliset keinot helpottaa äänestystä ovat SSN:lle erittäin tervetulleita, sillä helpottamisella on suora vaikutus nuorten äänestysaktiivisuuteen ja kiinnostukseen saamelaiskäräjiä kohtaan. On myös huomattava, että nykyisten resurssien puitteissa suuri osa demokraattisesta valistustyöstä valuu kaltaistemme vapaaehtoisjärjestöjen harteille, kun nuoret eivät tiedä kenen puoleen kääntyä tai eivät osaa, jaksa tai viitsi nähdä äänestyksen vaatimaa vaivaa, koska se koetaan vaikeaksi. SSN:n oman toiminnan kuormitukselle olisi suuri helpotus, jos äänestysprosessi muuttuisi ymmärrettävämmäksi ja etenkin nuorille saavutettavammaksi, ja katsomme lakiesityksen vastaavan tähän tarpeeseen.

Aloiteoikeus

Esitys aloiteoikeudesta on niin ikään tärkeä rakenne, jolla olisi myös vaikutusta nuorten demokratiataitojen ja vaikuttamistyön opetteluun. Katsomme, että aloiteoikeudella olisi paljon annettavaa saamelaiselle yhteiskuntakeskustelulle ja että aloiteoikeus myös vastaisi osaltaan yhteisön tarpeisiin tulla kuulluksi vaalien ulkopuolella. Kannatamme ehdotusta lämpimästi.

Muutoksenhakulautakunta

SSN katsoo, että ehdotettu muutoksenhakulautakunta vaalilautakunnan rinnalle parantaisi yksilön oikeusturvaa vaaliluetteloon hakeutumisessa.

Näiden kohtien lisäksi SSN haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

Saamelaiset ovat yksi kansa. Kielellisestä ja kulttuurisesta moninaisuudesta huolimatta saamelaiset ovat yksi kansa neljän valtion alueella. SSN torjuu ehdottomasti saamelaisia retorisesti hajottavat puheet erilaisista saamen kansoista sekä arvottamista siitä, millaisiin erilaisiin ryhmiin saamelaisia tulisi jakaa. Yhden kansan sisään mahtuu ja kuuluukin mahtua moniäänisyyttä, mutta sen moniäänisyyden hyväksikäyttö suomalaisten poliittisten tarkoitusperien edistämiseen on valitettavasti yksi saamelaiskäräjälakikeskustelun lieveilmiöitä. Toivomme valiokunnalle faktoihin pohjautuvaa, saamelaisia kunnioittavaa ja syrjinnästä vapaata keskustelua.

Saamelaisia koskevat asiat koskevat koko maata. Saamelaisia ja etenkin saamelaisnuoria asuu kaikkialla Suomessa. Saamelaisnuoret kuitenkin haluavat usein palata kotiin tavalla tai toisella, ja kaikki saamelaisnuorten kotiinpaluuta helpottavat tekijät ovat järjestöllemme tärkeitä teemoja. Näin ollen saamelaiselinkeinojen ja saamelaisten kuntien elinvoimaisuus ovat nuorten kannalta erittäin keskeisiä asioita.

Saamelaisilla on oikeus siihen, ettei saamelaisia pakkosulauteta. Nykylaki ja sen tulkinnat ovat pakkosuomalaistava mekanismi, jonka korjaaminen tapahtuu ainoastaan uudistamalla saamelaiskäräjälaki. SSN katsoo, että saamelaiskäräjälain uudistamatta jättäminen ja/tai uudistuksen lykkääminen ei ole muuta kuin nimenomainen yritys jatkaa ja vahvistaa saamelaisten pakkosulauttamista suomalaisiksi.

Helsingissä 27.2.2023

Suoma Sámi Nuorat ry:n hallituksen puolesta

Petra Laiti
puheenjohtaja

Máren-Elle Länsman
varapuheenjohtaja